

Hør dyrkningen i Belgien*).

Af S. C. la Cour.

Af de industrielle Planter, der dyrkes i Belgien, er Hørren afgjort den vigtigste, og det er den, der mere end nogen anden gennem Aarhundredernes Løb har leveret den rige Industri dens vigtigste Raamateriale; 2,16 % eller omtrent 54,000 Tdr. Land af den dyrkede Jord benyttes til den. Selv Rapsen, hvis Dyrkning dog er ulige lettere, indtager ikke saa stort et Areal som Hørren. Det er naturligt, at Dyrkningen af en Plante, der i saa lang Tid har havt saa stor Betydning, har naaet en høj Grad af Fuldkommenhed i den omhyggelige Flæmings Haand, og jeg maa derfor omtale dens Dyrkning noget nøjere. I størst Omfang dyrkes den i St. Nicolas og Thermonde, hvor næsten 10 % af Jorden er bevoxet med den, dernæst i Thielt, Roulers og Malines, hvor 6—7 %, og i Gent og Courtray, hvor 5—6 % af Jorden er helliget til den. Er Hørren paa den ene Side den fordelagtigste Plante for Flandern, saa er det ogsaa den, hvis Dyrkning fordrer den største Indsigt, og der er ingen Afgrøde, der lægger saa megen Beslag paa Landmandens Omhu og Dngtighed som netop den. En bestemt Dyrkningsmaade af Hørren er nderst vanskelig at angive, thi ved den mere end ved nogen anden er den personlige eller lille stedlige Erfaring den Rettesnor, hvorefter der arbejdes, og kun med Hensyn til nogle enkelte Hovedpunkter ere Meningerne om den bedste Hør dyrkningsmaade ens i de forskjellige Egne.

*) Fortsættelse af „Landbruget i Belgien“ i 1ste Hefte Side 28.

Naar vi undtage den vaade stærke Lerjord, den meget tørre, lette Sandjord og den fugtige, ofte sure Mosejord, se vi Hørrer dyrket paa alle andre Slags Jorder, men smukkest træffe vi den paa en lidt lerblandet Sandjord, hvor den ved Siden af er god Længde tillige bevarer en ret god Finhed; alt som Jorden bliver mere lerblandet, bliver den vel i en god Aargang længere, men tillige grov og omvendt giver en renere Sandjord vel fine, silkebløde Taver, men uden den ønskelige Længde. I det Hele taget synes det dog, at Flæmingen er mere tilbøjelig til at vælge den lettere Jord, hvis Møngler han ved et rigeligt Gjødnings-tilskud nogenlunde kan afhjælpe end den stærkere, hvis Ulemper han ikke saa godt kan modvirke. Waeslandet, Egnen omkring Alost og nede ved Courtray ere de berømteste Hørdistrikter i Belgien. Kun i den sidstnævnte Egn finder man den ejendommelige Dyrkningsmaade, hvor man ved forskjellige Midler driver Hørrer frem af en saadan Finhed, at man maa understøtte den mod at falde om ved Pinde eller Ris; i dette Djemed nedstikkes nemlig i en indbyrdes Afstand af 3 Fod smaa $\frac{1}{2}$ —1 Fod lange Stokke, der foroven ere gaffeldelte, i Jorden; paa disse lægges Tvarstokke og mellem disse kommer ligesom et Gitter af Smaapinde, der fastbindes til Tvarstokkene, saa at de overordentlig fine Hørrer ved at vøxe op igjennem Masserne kunne finde Støtte. Dette Arbejde foretages efter eller samtidig med den sidste Lugning og er naturligvis en meget kostbar Maade, der derfor ogsaa indskrænker sig til Smaastykker tæt ved Gaardene, men hvis Produkt, der bruges til de fineste Rniplinger, ogsaa betales med meget høje Priser.

Det er navnlig ved en omhyggelig Behandling af Jorden, en rigelig og passende Gjødsning, et meget paapassende Valg af Saafød og ved at give Hørrer den rette Plads i Sædsfistet eller den rette Forfrugt og omhyggelig vogte sig for at komme for ofte med den paa samme Sted, at Midlerne have sig til at fremlocke disse rige smukke Hørrergrøder, som forbause enhver Fremmed.

Hørrer lykkes bedst efter Kløver, Tobak, Hamp og Hvede, lige-

som ogsaa Byg og Rug i let Jord ere gode Forfrugter. Oftere end hvert 8de eller højest hvert 6te Aar tør man ikke komme med Hør paa samme Jord, og hvor den ovenomtalte fine spæde Hør dyrkes, lykkes den ikke uden et Mellemrum af 18—20 Aar.

Godt Sædefrø er af den største Bigtighed ved Hørdyrkingen; for at være dette, maa det være tungt, stort, ensformet og have en jævn, glat og fin Overhud med en smuk lysebrun Farve; det skal synke tilbunds i Vand og kunne brænde hurtigt og livlig. I nogle Egne mener man, at 2 Aar gammelt Frø er det bedste; ældre bør det i hvert Fald ikke bruges, da det meste Hørfrø taber sin Spireevne, naar det bliver over 2 Aar gammelt. Man dyrker dels hvidblomstret, dels blaablomstret Hør, den første mest i Waeslandet, og den skal give større Udbytte, men Hørrøen bliver mindre fin og stærk. Tidligere indførtes over Halvdelen af det Hørfrø der aarlig saaedes, fra Riga og betaltes meget højt, men der skete en Mængde Forfalskninger, og Rigaer Hør aftog meget til kjendelig Skade for Høravlen, hvorfor Regjeringen saa sig foranlediget til at stride ind og forhindre Forfalskningen, hvorefter da atter Brugen af indført Sædefrø er steget stærkt. Første Aars Aul efter indført Rigaerfrø betragtes som godt Sædefrø og foretrakkes endog undertiden for det ny indførte; endnu andet Aars Aul ansees for brugeligt, men en fjernere Afstamning fra Rigaerfrøet tør man ikke bruge og maa da indforstrive nyt Frø.

Med Hensyn til Jordens Bearbejdning og den Gjødnings, man foretrækker, hersker stor Uenighed alt efter den forskjellige Lokalitet og Jordbund; medens saaledes en dyb Bearbejdning af Jorden og en rigelig Tilgift af Gjødnings ofte og vel af de Fleste ansees for nødvendig, er der Andre, der paaftaa, at en flad Bløjning og ingen Gjødnings er at foretrække, fordi der derved faaes et finere Produkt, som fuldt opvejer det større Udbytte, som den første Dyrkningsmaade naturligvis giver. Velraadnet Staldgjødnings, Latrin og navnlig en stor Mængde Afste fra Holland samt Oliekager, enten opløste i Urin 8—10 Dage inden Gjødningsen skal bruges, eller i tør Tilstand udstroede paa Marken,

ere de Gjødningsarter, som man i Reglen anvender til Hør, hvorimod Gadefejning og Fejestærn aldrig bruges til denne Afgrøde, da de som oftest bringe meget Udfrud ind i Ageren. Gjødning, der er rig paa opløselige fosforsure og kiselure Forbindelser, betragtes som den virksomste og bedste; ligeledes virker en lille Smule Kogfalt meget heldig. Som oftest gjødes 2 eller 3 Gange om Efteraaret og i Vinterens Løb. Efter at den velbehandlede Jord om Foraaret er nogenlunde fæstnet med Tromle og Agerflæber, saaes Frøet, som ikke taaler at komme dybt i Jorden, og det bringes i Reglen ned med en meget let Harve eller Tjørneharve, hvorefter navnlig alle lette Jorder atter tromles vel til eller overføres med en Slæber, der bestaaer af en Ramme med et Bræt i, eller — navnlig i de smaa Agerbrug — fæstnes ogsaa Jorden paa den overordentlig omhyggelige Maade, at den trædes sammen af Følf, som have spændt Træplader under Fødderne. Der saaes paa kryds og tværs for at faa Frøet ligelig fordelt, hvilket især er saa nødvendigt, fordi hvert Hørfros kun giver een Stangel. Der saaes i Almindelighed 1 Tønde Hørfros i 1 Td. Land, men hvor der skal fremdrives meget fintavet Hør, som ovenfor nævnt, stiger Udsædsmængden til 16—18 Skpr., hvorimod den kun udgjør 3—4 Skpr. paa de forholdsvis faa Steder, hvor man lægger Hovedvægten paa Frøavlens istedfor paa Taverne. Lige fra Slutningen af Marts til Slutningen af Maj foregaaer Hørjaaningen; det maa imidlertid tages i Betragtning, at Foraaret omtrent indtræder 3 Uger tidligere i Belgien end hos os. Den tidlige Saaning giver det fineste Produkt og bruges næsten altid i de Egne, hvor Hørren dyrkes bedst, men den tidligsaade Hør tager undertiden Skade af Nattefrosten og giver en mindre Masse end den sildigsaade.

I hele Østflandern træffe vi altid en Efterafgrøde voxende mellem Hørren; det er enten Gulerødder, som saaes samtidig med den, og som, uden at skade den, først ret udvikler sig, naar Hørren er ruffet, eller det er Kløver, som først udsaaes en 8—14 Dage efter Hørren, naar denne allerede er kommen op, og som dels af Regnen, dels ved den paafølgende Eugning bringes tilstrækkelig ned i Jorden, men kommer da saa langt bagud for Hørren,

at den ikke kan hindre denne i dens Væxt, om den end, hvad ogsaa tilsigtes, bevirker, at Hørren bliver mere finstraet end ellers. Efterat Hørren er rustet, voxer Kløveren derimod meget hurtig og stærkt.

Lugningen af Hørren, dette Arbejde der udføres med en saa stor Omhu, skeer alt efter Omstændighederne med 1, 2 eller 3 Omgange; der luges i Reglen imod Vinden, for at Planterne saa meget hurtigere skulle rejse sig. Lugerne ligge bestandig paa Ræerne, men de maa altid have aftaget deres Træsko; selv om Hørren har naaet en Højde af 1 Kvarter, ængstes man ikke for ved Lugningen at lægge den ned.

Som Kjendtegn paa at Hørren er tjenlig til Ruskning, kan anføres: at den er afblomstret, saa at der af 50 Stængler kun er 1, der endnu bærer Blomst; at de nederste 3—4 Blade paa Stænglen ligesom ogsaa den nederste Del af denne begynder at gulne; at Spidsen af Frøfornene ere blevne lidt brune, og at Frøene let glide mellem Fingrene, naar man trykker Frøkapflen over. At lade den staa længere, naar først disse Modenhedstegn vise sig, vil vel give et større Frøudbytte, men en mindre god Tave. Efter at være rustet og i Smaaknipper at have henstaaet paa Marken i en 14 Dags tid, bringes Hørren i Loden, indtil Frøet er blevet helt modent, og Frøet rives da af ved Hjælp af en Slags stor Strigle, der er anbragt paa en Klods eller en Bænk, saa at Tænderne vende opad; de afrevne Frøhoveder bredes ud paa et Segl for at tørres i Solen og Luften og udtørstes senere med Plejl. De Frøforn, der ere blevne tilbage paa Hørknipperne, bankes ud ved Hjælp af et fladt Drivtræ, omtrent af samme Slags som man bruger til at klappe Bergulve, naar der lægges Gulv i Lader. Før Hørren lægges i Vand, sorteres undertiden Straaene efter deres Længde, Finhed og Farve, dels for at faa ensartede Produkter, hvorved Prisen bliver højere, dels fordi de forskjellige Slags Hør behøve at ligge ulige længe i Vand.

Ved den paafølgende Behandling af Hørren er Rødningen en Sag af den største Bigtighed, thi paa den beroer i saa høj

Grad det endelige Produkts Godhed. Gjennem en lang og velovervejet Erfaring har Flæmningen bragt den til stor Fuldkommenhed, og vi kunne derfor ikke undre os over, at han har været meget lidt tilbøjelig til at adoptere den fabrikmæssige Damprødning og Behandling af Hørren, som har fundet saa megen Indgang i Irland, hvor Hørrens Dyrkning, om end længe kjendt, dog forholdsvis er en ny Kultur, der derfor ikke hos hver enkelt Landmand havde naaet en saadan Fuldkommenhed og Modenhed. Rødningens Opgave er jo at opløse og omdanne det Parenchym, der er lejret mellem de enkelte Bastrevler og binder disse sammen. Jo mere ensartet den kan udføres, desto smukkere og stærkere bliver Hørren, og jo fuldstændigere man kan udfille Parenchymet uden at bestadige Bastrevlerne, desto finere, blødere, tungere, længere og stærkere bliver Hørren, alt Egenstaber hvorefter dens Værdi bestemmes.

Ved Rødningen indtræder først en Gjæring, hvorved de kvælstofholdige Stoffer dekomponeres, og derefter omdannes de kvælstoffrie Stoffer, Træstof o. lg. ved at deres Kulstof forener sig med Luftens St, saaledes at disse Stoffer blive meget skjøre og senere let kunne stilles fra Bastrevlerne ved Brydning og Sketning; men fortsættes denne Omdannelse blot nogle Timer ud over det rette Tidspunkt, begynde Taverne at blive angrebne og tabe i Vægt og Styrke, og det desto hurtigere, jo varmere det er og jo mere stillestaende Vandet holdes omkring det, da de gjærende Stoffer, der efterhaanden opløses i det, stærkt bidrage til at fremskynde en yderligere Opløsning.

I enkelte Egne rødner man Hørren paa den her almindelig brugte Maade, nemlig at lade Duggen foretage Arbejdet, ved at brede den ud paa en Eng eller Græsmark, og lade den ligge der omtrent 1 Maanedstid. Undertiden fremskynder man Rødningen ved at vande Hørren eller ved som i Frankrig forud at dyppe den i en tynd alkalisf Opløsning eller ved som i Holland at vande den med Havvand eller i et Par Timer at lægge den i en Saltopløsning. Den bleges derved let, men selv om man hyppig vender den, bliver den dog plettet, uens-

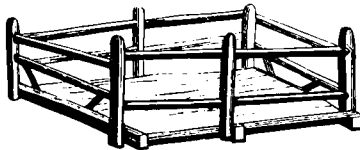
artet og filtet. Denne Maade benyttes derfor ogsaa kun, hvor man enten ikke har passende Vand, eller hvor de lokale Vedtægter forbyde Vandrødning formedelst den Mængde miasmatiske og visnøse skadelige Stoffer, som derved spredes i Luften, hvilket kunde blive farligt, hvor saa store Kvantiteter aarlig skulle rødnes.

Vandrødningen foretages enten i stillestaaende eller rindende Vand. I det nordlige Flandern, navnlig i Waeslandet, bruges udelukkende det første. Det gjælder ved Vandrødningen om at have en Grav i en saa vidt mulig jernfri Jordbund, da Tjern overalt har en skadelig Indflydelse paa Hørren (baade under Værten og ved Rødningen); Vandet maa være fuldkommen rent og befriet for ethvert Tilløb af Vand, hvorved der saa let vil fylles Sand og Jorddele ind i Hørknipperne og skade Hørren. Man paastaar, at Elleblade og Balmueblomster give Hørren en smukkere Farve, og derfor finder man overalt i Ostflandern Gravene anlagte i Nærheden af Elleplantninger, eller, hvis dette ikke kan lykkes, henter man Elleblade fra andre Steder og lægger dem ind i og mellem Hørbundterne.

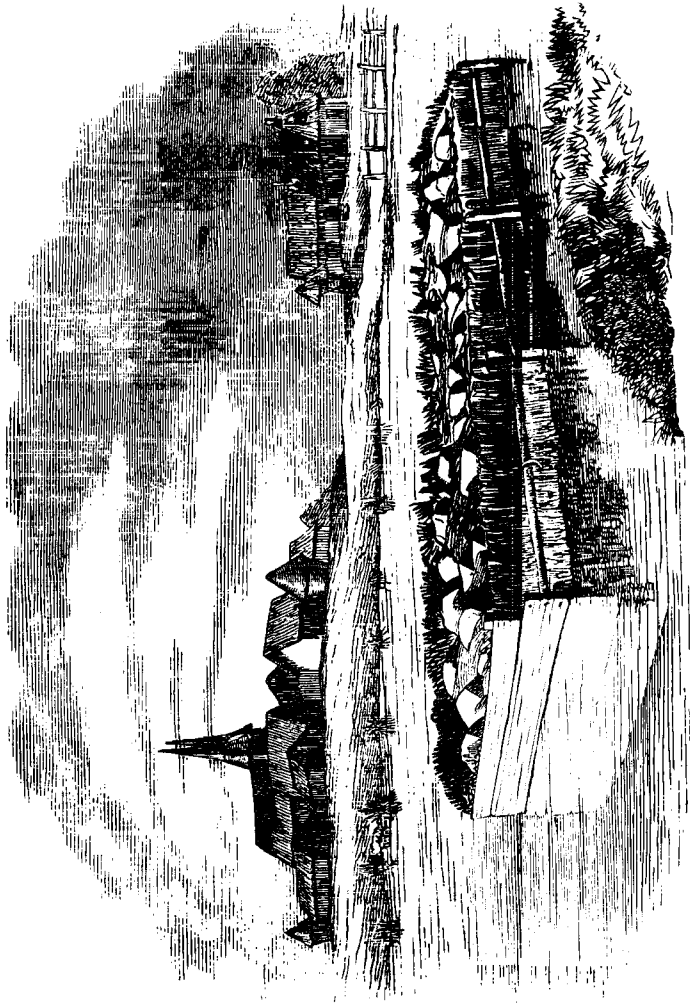
Ved Rødningen i stillestaaende Vand lægger man i Reglen Hørren i Vandet strax efter Rustningen, efter at man dog, som ovenfor sagt, undertiden har sorteret den efter dens Længde; man stiller Hørknipperne enten paa Enderne, hvilket ansees for det bedste, fordi Toppen af Hørren altid er vanskeligere at rødne end den nedre Del af Stænglerne, og man altsaa ved at stille Bundterne lodret hjælper herpaa, idet Toppen kommer nærmere til Luften og Varmen og altsaa lettere rødnes, — eller ogsaa stiller man Bundterne fraat eller lægger dem helt ned i Graven, flere Lag over hverandre. I hvert Fald maa Hørren være helt nede i Vandet, men dette bør dog ikke staa mere end knap 1 Fod over det; dette iagttages ved at lægge et Lag Halm ovenpaa Hørren og belaste den med Grene, Brædder og Stene, saa at man faaer den til at synke til en passende Dybde. Efter 1 til 2 Ugers Forløb — Tiden varierer efter Van-

dets Varme og Godhed ligesom ogsaa efter Hørrøns Egenstaber — er Hørrø i Reglen færdig til at trækkes op, og man benytter nu ikke den samme Grav, før Bunden af den er vel renset, og aldrig mere end een Gang om Aaret. Man faaer ved denne Fremgangsmaade et større Udbytte, men Hørrø bliver noget gul og blaaagtig og ikke saa fin og stærk, som naar man rødner den i rindende Vand; ved et Forsøg har man bestemt Forholdet mellem Styrken af Hør behandlet paa de 2 Maader, som 82 til 62.

I hele den Del af Belgien, der gjenstrømmes af Floden Rhø, træffer man udelukkende Rødning i rindende Vand, og de fineste og bedste Produkter leveres fra disse Egne navnlig fra Courtray og Tournay; denne Fløds Vand synes ogsaa bedre end nogenstahelt andens, uden at dog den kemiske Analyse endnu har kunnet give nogen Antydning af Grundene hertil. Det rindende Vand maa ikke løbe for stærkt, da Hørrø saa lider derved, og navnlig maa det ikke medføre Grus, Mudder, eller andre Smaadele, da de sætte sig i Hørrø og skade den. Ved denne Slags Rødning foretrækker man næsten altid at stille Hørknipperne lodret, da en for raft Gjennemstrømning af Vand derved hindres. Man nedrammer enten Bøle i en Firkant lidt ude fra Abredden, nedfætter Hørrø mellem dem, og omgiver det Hele med Halm og Røgter eller Hampereb, eller ogsaa laver man en Røgtekasse som i høstaaende Figur, som

man paa Siderne beklæder med et Lag Halm for at holde alt tilflydt Snavs ude, og heri stiller man da Hørrø, og idet man sætter flere saadanne sammen, skyder man dem lidt ud fra Abredden, saaledes som Tegningen paa næste Side viser.

I begge Tilfælde regulerer man Dybden ved, efter at have dækket Hørrønnen med et godt Lag Halm, da at belaste den med Sten, vel iagttagende at Hørrønnen ikke naaer Nabunden. Efter faa Dages Forløb er Gjæringen begyndt, Hørrønnen bliver da tungere og synker dybere, hvorfor man maa aftage noget af den paalagte Bægt, og efter 7—10 Dages Forløb er Rødningen færdig. Den friske Hør kan ikke rødnes paa denne Maade, den bliver da filtet og trævlet; den maa mindst være et Aar gammel og i sine Egne gjemmer man den endog 2—3 Aar, inden den rødnes. Ligesaa maa den ogsaa opbevares henimod et Aarstid efter Rødningen, før den brydes og stettes, da Produktet derved bliver faa meget finere.

Da man ikke tør fortsætte Rødningen i Vand, indtil den sidste lille Rest af Porenvædet, der indhyller Basttræerne, er dekomponeret, da Omdannelsen faa let kunde begynde at angribe selve Basttræerne, tager man altid Hørrønnen op af Vandet naar man med Lethed kan trække Basten af Stænglen, og efter at man har ladet Vandet løbe af Hørbundterne og tørret dem, bringer man dem hen paa en Eng eller Græsmark, hvor man ved at løsne og brede dem lader Efterrødningen foregaa, og hvor de tillige bleges. Hertil medgaaer i Reglen et Par Uger, og Hørrønnen vendes jævnlig, navnlig hvis der er Varme i Luften, eller der ofte falder Regn, hvilket sidste er meget skadeligt for Hørrønnen, der derved bliver graalig og plettet. Som et Tegns paa at Efterrødningen er færdig, betragter man i Reglen, at Basten skal have løsnet sig fra Porenvædet midt paa Stænglen, idet den første krymper sig sammen og altsaa virker ligesom Strængen paa en Bue.

De her nævnte Maader ere næsten de eneste, der bruges i Belgien, og hverken Rødning ved varmt Vand eller Damp eller ved en Behandling med Syrer, Alkali, Urin eller andre Stoffer — hvilke Behandlingsmaader ikke med Fordel kunne iværksættes af den enkelte Producent, men maa udføres i større dertil indrettede Fabrikker — har rigtig kunnet finde Indgang i dette Land. Ligesaa bliver ogsaa den videre Behandling af

Hørrer: Brydning, Sketning og Hegling, i Reglen udførte af hver enkelt Producent og kun for en mindre Del i Fabrikker, dels fordi der derved staffles et velkomment Vinterarbejde til en Del af den store Landbefolkning, dels fordi disse gammelvante Arbejder udføres til en saadan Fuldkommenhed, at Fabrikkerne vanskelig skulde kunne gjøre det bedre.

Naar vi nu se tilbage paa alt det Arbejde, alle de Udgifter til Gjødning, Sædfrø og Rødningsapparater, der medgaa for at levere Produktet færdigt til Markedet, da er det en betydelig Sum, der derved repræsenteres; den kan løbe op til 100 til 120 Rd. pr. Td. Land. Men Udbyttet er ogsaa stort, i gunstige Aar endog meget stort; 1 Td. Land god Hør paa Roden kan da koste 2 til 300 Rd., og i Gjennemsnit af hele Belgien vurderes 1 Td. Land Hør paa Roden til 160 Rd. For hele Belgiens Bedkommende er Hørubbyttet i Gjennemsnit omtrent 665 *Å* færdig skettet Hør pr. Td. Land., og stiger for Østflandern endog til 712 *Å* pr. Td. Land. Udbyttet af Hørfrø er ikke ringe om end meget ulige i de forskjellige Egne, og det er interessant i de statistiske Meddelelser at se, hvorledes Hørfrouddyttet bliver større i de Provinser, hvor Hørrer dyrkes mindre godt, og Udbyttet af heglet Hør som Følge deraf bliver mindre. Saaledes avles pr. Td. Land i

Østflandern . . .	712 <i>Å</i>	skettet Hør	2,42	Tdr. Frø
Vestflandern . . .	649	—	2,92	—
Antwerpen . . .	560	—	2,97	—
Brabant . . .	550	—	3,00	—
Limburg . . .	450	—	3,76	—

Det samlede Udbytte af Hør for hele Belgien beløber sig omtr. til 34,000,000 *Å* skettet Hør og noget over 144,000 Tdr. Frø.

Det vilde nu være højt interessant at kunne følge dette Raamateriale ind i de forskjellige Slags store og smaa Fabrikker, der ere i en uophørlig Væfjæftigelse med en yderligere Forarbejdelse heraf, og se den store Masse af Arbejdere saavel paa Landet som i Byerne, der tjene Brødet derved. Hegling,

Spinden og Bønning fra de groveste Sækkelærreder til det fineste Kammerdug, Blegning, Knipsling, Sliepresning o. s. v. o. s. v. træffe vi saa at sige i hver By, i hver Gaard. Men jeg maa indskrænke mig til kortelig at antyde den Værdi, som denne ene Plante i forarbejdet Tilstand repræsenterer ved efter de statistiske Meddelelser at anføre, at af de 34,000,000 \bar{A} sktettet Hør, der aarlig avles i Belgien, udføres omtrent

11,800,000 \bar{A} i sktett Tilstand à 22 β pr. \bar{A} = 2,700,000 Rbd.

150,000 — i heglet do. 42 " — = 66,000 "

974,000 — som Blaar 11 " — = 110,000 "

4,444,000 — som grov Traad 53 " — = 2,450,000 "

3,000,000 — som Sutraad 74 " — = 2,310,000 "

11,067,000 — som Væred 76 " — = 8,760,000 "

Salt 16,396,000 Rbd.

Nedens Hørrer, som den leveredes af Landmanden, omtrent havde en Værdi af 7,706,000 Rbd., var den altsaa ved Forarbejdningen steget til over 16 Millioner, eller den havde faaet en Merværdi af 8—9 Millioner Rbd.